

MEĐUOVISNOST RELIGIJE I MORALA

Selma RIZVAN

Proces očovječenja čovjeka je proces uspostavljanja homoestaze tijela i duše duha i materije, duhovnih i materijalnih vrijednosti, što je, ustvari, teška bitka koju čovjek vodi od samog početka. Najrazličitiji vid te bitke i najadekvatniji izvor nesumljivo je religija. U najmračnijem dobu ljudskog razvoja, u vremenu formiranja ljudske samosvijesti, vjera je utkala u ljudsku dušu sve što je lijepo, plemenito uzvišeno i dobro. Stizale su sankcije kad god je čovjek u svojoj burnoj historiji pokušao živjeti bez Boga i vjere, bez moralnih kodeksa i jasnih ideoloških smjernica.

Moralni i religijski odgoj su nerazdvojivi, oni su sadržani jedan u drugom; oni su kao biljke kojima su žile isprepletene i korijenje. Ako bi se razdvojili, povrijedile bi se i jedan i drugi i možda uvehli.

U svakodnevnom životu podmoralnošću podrazumijevamo čestitost, poštenje, krepost, vrlinu, iskrenost, pravednost, svijest o disciplini i ljudskim dužnostima. Jednom riječju, moral možemo definirati kao skup nepisanih pravila kojima se određuje naše društveno ponašanje kao moralno dobro ili loše. Nesumljivo je da između religije i morala postoji izvjesna uzajamnost i dosljednost. Svaki istinski moralni preobražaj započinje vjerskom obnovom. Prema ovakom poimanju morala, čovjekovo

ponašanje, ili reakcija prema ljudima, determinirano je saznanjem i priznanjem Božije egzistencije. Zajedničko ishodište religije i morala je baš u tom ishodištu našeg motivacionog djelovanja. Vjera je istinsko priznanje Boga, a moral je život i praksa u skladu sa tim uvjerenjem. Ovo je svijest o neovisnosti religije i morala. Povezanost religije i morala ili njihovo identifikiranje pokazuju i primjeri nekih školskih sistema. Tako je u Francuskoj jedno vrijeme, umjesto vjeronauke, u školskim sistemima bila nastava morala, koja je, ustvari, imala spoljnu shemu katahizisa.

U savremenim nastavnim sistemima mnogih zemalja opet je čitavo odgojno djelovanje prepušteno vjeronauci. „Vjerujte i činite dobra djela“, kur'anski je ajet koji je više puta naglašen da bi se sjedinilo nešto što ljudi u realnom životu i svom radu teže razdvojiti.

Materijalni progres nije usrećio čovjeka. U savremenom svijetu čovjek je izgubljen, obezvrijeđena je njegova ličnost, identitet i dostojanstvo, unatoč epohalnim dostignućima nauke i tehnike. Duhovna sfera moderne civilizacije je zakržljala, svi oslonci i nade su u lažnoj osnovi materijalnog svijeta. Svi problemi i frustracije modernog svijeta nastali su i nastaju kao isključiva orijentacija na ispunjavanje materijalne i hedonističke težnje. Moralno-

etičke vrijednosti, težnja za višim duhovnim idealima, karakteristika su ljudske samosvijesti.

Nietzsche i Gide tumače da čovjek, u pokušaju da "ubije Boga", nije ostvario slobodu, svoje ispunjenje i suverenitet nad materijalnim svijetom. Zapravo, oslobodio se Boga, ali je zato pao u najdublje i najsurovije ropstvo materije i hedonizma. U trenucima totalne gladi, mislilo se da je najveća sreća komad hljeba. U takvim okolnostima posebno su dolazile do izražaja etičke vrijednosti. Nužne su takve etičke vrijednosti i u svjetskim razmjerama kako ne bi u jednom dijelu svijeta ljudi umirali od gladi, a u drugom se razmetali bogatstvom. Zbog toga se kroz razvoj civilizacije razvilo uvjerenje da se ljudska sreća ne može ostvariti samo materijalnim nego su potrebne i etičke vrijednosti. Blagostanje zavisi od razrješenja proturiječnosti materijalnog i duhovnog, između potrebe duše i tijela. Ovakvu ravnotežu jedino može uspostaviti religija i moral, bez kojih nije moguće uspostaviti ravnotežu između društva i pojedinca. Platon, poznati preteča religioznog morala, u svom djelu „Fedon“ izložio koncept esencijalne, unutrašnje etike. Platonov istinski etičar ima samo jednu težnju - bježanje od tijela ka duši ili, kako on kaže, tijelo je grob duše. Na drugoj je strani vrlina, koja služi kao roba kojom čovjek trguje.

Mnogi savremeni teoretičari koji se bave futurologijom čovjekovog bivstvovanja na Zemlji skeptični su u vezi s daljnjim progresom ljudske civilizacije i predlažu korjenite promjene odnosa čovjeka prema svijetu i sebi. U tom pogledu, posebno se naglašava značaj religije kao afirmacije vječnih i stalnih vrijednosti. Moral ima ishodište u religiji i s pravom se danas u nekim razvijenim zemljama u nastavne sisteme na prvo mjesto stavlja religijski odgoj, jer, kako oni tvrde, samo se religioznim iskustvom može doći do moralnih uzora i etičkih vrijednosti neovisnih o prolaznim promjenama u svakodnevnom čovjekovom životu. Kroz religijski odgoj, odnosno religijsko iskustvo, najizravnije se spoznaju moralna i etička načela, a to je ono na čemu se zasniva cjelokupni odgojni rad. Kroz ljudsku historiju, etika je bila izvađena direktno ili indirektno iz religijskog iskustva ljudi. I ma šta mi mislili o

religiji, ona ne izumire, ona je iskonska čovjekova težnja koju djeca tako lahko prepoznaju i prihvataju kao dio svoga bitka.

Vjera u Boga budi u nama lijepe i plemenite osjećaje, budi u nama toleranciju, poštenje i ljubav. Zbog ovih i mnogih drugih pozitivnih emocija, trebali bismo biti sretni i spremni na još veću pokornost Bogu. U tom smislu, zanimljiv je ljedeći primjer: Kad su američkog astronauta Mc Divatta pitali je li za vrijeme leta vidio Boga, odgovorio je: "Niti sam Ga vidio, niti očekivao da ga vidim. Ja sam ga osjetio".

Nakon svega izloženog do sada, možemo konstatirati da su religija i moral isprepleteni i da je teško zamisliti njihovo odvajanje. Kad sam, prije nekoliko godina, radila semnarski rad na temu "Uticaj religijskog odgoja na moralno formiranje ličnosti", anketirala sam učenike Gimnazije "Muhsin Rizvić" u Kaknju. Anketirala sam 50 učenika trećeg i četvrtog azreda koji pohađaju nastavu vjeronauke. Rezultati ankete pokazali su slijedeće:

1. Na pitanje utiče li religijski odgoj na moralno formiranje ličnosti, svi su odgovorili potvrdno.
2. Devedeset posto je odgovorilo da im je važno da njihovo ponašanje bude moralno, ali je takvo ponašanje ipak malo prisutno.
3. Na pitanje na koji način religija može uticati na moralno djelovanje, svi su odgovorili da je to na osnovu religijskih propisa.

Iako se radi o malom istraživanju, ono ipak može biti indikator da i mladi ljudi koji pohađaju nastavu vjeronauke smatraju da postoji neraskidiva povezanost između religije i moralnog djelovanja.

Ovaj rad bih završila citatom velikog Komenskog: "Jer, kao što voćka može sama po sebi porasti, ali će, pošto je divlja, donositi divlji plod, pa hoćemo da daje oplemenjene i slatke plodove, mora je vješt voćar posaditi, zalijevati i potkresavati; isto tako i čovjek se sam po sebi uzdiže do ljudske prilike, ali se ne može uzdići do razumnog, pametnog, poštenog i pobožnog stvorenja ako mu se prethodno ne nakaleme grančice mudrosti, poštenja i pobožnosti".

Summary**CORRELATION BETWEEN
RELIGION AND MORALITY****Selma Rizvan**

The work examines the correlation between religion and morality or more precisely their convergence. At the time when the world is more centered on hedonism and material progress, moral values are repressed. Many theoreticians are working on finding ways to return on the path of moral values. There is no doubt that religion and morality are comparable. In theory, religion and morality are disjunctive but practically compatible. Religion affirms eternal and permanent values, the basis of the morality as well. There is a pressing need to form analogies of the correlation of religion and morality for two reasons. First reason is that moral values, as said earlier, are pushed aside to give way to material values; second is that the religious education in schools is very often disputed, which implies that in some way moral education is repressed as well.

موجز**التلازم بين الدين والأخلاق**

سلمى ريزفان

يعالج هذا المقال الترابط بين الدين والأخلاق، وتشابك أحدهما بالآخر. ويلاحظ في هذا الزمان تغييب القيم الأخلاقية، لأن العالم يلتفت أكثر فأكثر نحو التلذذ البحث والتطور المادي. ويحاول الكثير من المنظرين إن يجدوا طريقة لإعادة الإنسان إلى الجادة التي تحتل فيها القيم الأخلاقية المكانة الأولى في حياته. لا يوجد أدنى شك في أن الدين والأخلاق متساويان، وبالرغم من أن الدين والأخلاق منفصلان من الناحية النظرية، إلا أنهما من الناحية العملية منسجمان ومتآلفان. فالدين يؤكد القيم الخالدة والثابتة، وهذا في حد ذاته هو أساس الأخلاق. إنه من الضروري اليوم التركيز على التلازم بين الدين والأخلاق، وذلك لسببين اثنين، الأول: تغييب القيم الأخلاقية – كما ذكرت – لصالح القيم المادية؛ والثاني: المعارضة الكبيرة لوجود التعليم الديني في المدارس، وهذا يعني أن التخلي عن تدريس التربية الدينية في المدارس يؤدي – بصورة أو بأخرى – إلى تغييب التربية الأخلاقية.